

Arno Tischendorf: Hermann Lietz und die neue Erziehung. Jena 1935. 57. lap.

A jeni egyetem bölcsészettudományi kara részéről elfogadott doktori értekezés, amelynek szerzője a vidéki nevelőotthonok (*Landerziehungsheime*) megalapítójának úttörő működését és az „új nevelés”-hez való viszonyát igyekszik főműveiből merített bő szemelvények alapján megvilágítani. E végből párhuzamosan s nyomással is megkülönböztetve tárgyalja az iskola jellemző vonásait és Lietznek vonatkozó s megegyező elméletét (elveit) és gyakorlatát Bevezetőleg pedagógiai háttérrel Lietznek rövid életrajzát és pályafutását adja: parasztsorból került ki; mintaszerű családi körben nőtt fel, aminek hatása utóbb abban is megnyilatkozott, hogy a családi nevelésnek döntő fontosságot tulajdonít. Külön hangsúlyozza, hogy híres nevelőotthonainak alapítására nem Reddie-nek abbotsholme-i intézete és ottani tartózkodása adta meg a döntő lökést, mert a *Landerziehungsheim* eszméje a családi életben és az iskolában szerzett tapasztalataiban érlelődött meg. A következő fejezetben jó áttekinthetesen ismerteti Lietznek három főmunkáját: *Emlohstobba* (1897.) *Die deutsche Nationalschule* (1911.) *Des Vaterlandes Not und Hoffnung* (1919.) „A német nemzeti iskolában” részletes tervek ad az iskolázásra a gyermekkerttől a főiskoláig. A szerző ezután az „új nevelés”-nek szóban, írásban és gyakorlatban sokrétű fogalmát igyekszik megállapítani, ezidőszert legteljesebb kialakulását a hamburgi tanítószegregium törekvéseiben, a Peter Petersennek „Egy szabad általános népiskola a Jena-terv szerint” elnevezésű intézményében látja megvalósítva, amelynek mozgó erői: nevelés, szabadság és közösség. Ezeknek az alapvető tényezőknek egyenként való elemzése során mutat rá Lietznek abbeli törekvéseire és elveire, amelyek őt és alkotását az „új nevelés”-sel egybekapcsolják. A fontosabbak ezek: A tanító iskolájából a gyermek iskolája lesz. A „tanító” elnevezés helyébe a „vezető” (*Führer*) lép, aki Sokrates módjára mintegy bábaként tevékenykedik. Az osztályokat „csoportok” váltják fel, amelyekben szellemi fejlettségük szerint különböző osztálybeli tanulók foglalnak helyet, ami a tanításban külön eredményre vezet (35., 48. l.). A nevelés, egészen Pestalozzi szellemében, a gyermek környezetének olyan alakítására törekszik, hogy a belőle kiinduló befolyások megfelelően emberré válásának. „A nevelés a nevelő szempontjából elsősorban saját önnevelése és a szülőknek nevelése. Egyébként a nevelő figyelme arra irányuljon, hogy inkább megakadályozzon, semmint cselekedjen”. *Módszer*: az új iskola lerázta magáról a réginek (herbarti alak) fokozatos béklyóit és csak azt tekinti irányadónak, ami a gyermek szellemi erejének kifejtéséhez, növeléséhez alkalmas: a tárgy önmagáért szóljon, a tanító inkább vonuljon háttérbe és a gyermeknek a szükséghez képest nyújtson segítő kezét. Lietz intézeti értesítői is arról tanúskodnak, hogy híve volt a szabad, váltakozó és tanulók öntevékenységét, gondolkodását előmozdító módszernek (vitaestélyeket is rendezett 23., 34. l.). *Testnevelés*: az új iskola egyik feladata, hogy mindennapi torna, vándorlás, játék útján az egészséget, erőt és tisztaságot jogaihoz juttassa; az iskolai fürdővel és kézimunkával Lietz úttörően szerepelt, a délelőttöt a szellemi, a délutánt a testi képzésnek szentelte (23., 45. l.). Az új nevelésnek harmadik vezérlő elve — mint már említettük — a szabadság: szabad mozgás, szabad tevékenység, szabad (önálló) gondolkodás. Ennek túltengésétől, kinövésaitól — úgy mondják — megóv a közösség, az önmagától kialakult, szabad erő kifejtéssel rendelkező szervezet, amelynek tagjai belső kényszer hatása alatt önként rendelik magukat alá egymásnak. Az egyetlen pont, amelyben eltérés mutatkozik Lietz és az új iskola között: a nemek

együttes nevelése, amely otthonaiban nem is vert gyökeret. (Geheeb ugyan megvalósította az Odenwaldschule-ban.)

Szerzőnk a zárófejezetben az előzmények összefoglalásaként megállapítja, hogy Lietz mély és maradandó hatással volt nemcsak hazája, hanem Európa pedagógiai mozgalmaira is: az ő szellemében alapított és vezetett nevelőotthonok száma állandóan nő; az ő érdeme, hogy az embert felfedezték az emberben és hogy az embert szolgálni minden tervszerű nevelésnek nagy feladata. Ezért a német nép őt majdan a hősök és szentek közé fogja sorolni (!). „Igaz ugyan, folytatja, hogy az új nevelés is változni fog, míg az emberek, mint hordozói eleven emberek maradnak. Eljő az idő, amikor más alapvető beállításoknak fognak hódolni, amikor majd idejét múlta az, amit ma új nevelésen értünk. Ma ez illúziómentes nevelésként áll előttünk, nevelési realizmusként, amely számol az élet valóságaival.“ Ez utóbbi állításhoz fűzők saját kritikai elgondolásunkat, amely bár más szempontból, szintén előrelátja az új nevelés és új iskola korlátozott létjogosultságát és időbeli mulandóságát. Nem is beszélve arról, hogy a szóbanforgó vidéki nevelőotthonok már gazdasági okokból is csak kiváltságos kisebbségeknek állnak rendelkezésükre, csak halkán kérdezzük, vajjon a tanulók és tanítók részéről szükségképpen feltételezett és megkövetelt eszményi állapotok még ezekben a válogatott intézetekben is mindig meglesznek-e; azután vajjon azok, akik éveket merőben a szeretet és szabadság légkörében nőnek fel, hogyan fognak helytállani az életben, amelyben amazok ellenkezőjébe botlanak majd lépten-nyomon; vajjon ez intézetek számára is nem a nekik megfelelő és a maitól lényegesen eltérő tanítóképzésen kellene-e kezdeni, amely a tanítóságnak jóval szigorúbb szelekcióját tenné szükségessé lelki, szellemi és testi tekintetben?

Mindezek ellenére létjogosultságukat, mint kísérleti iskolák készséggel elismerünk, ha nem tolakodnék elénk ez a súlyos kérdés: szabad-e az ifjúsággal kísérletezni?
kf.

Severin K. Surisieski: Education in Czechoslovakia. (U. S. Department of the Interior. Office of Education, Washington 1936.)

Az Egyesült-Államok közoktatásügyi hivatalának ezt a kiadványát, jóllehet másodkézből, fontosságára és jellegzetes voltára való tekintettel ismertetjük, mert betekintést enged azokba a kétes erkölcsű propaganda-módszerekbe, amelyekkel ellenfeleink a nemzetközi értelmi együttműködés örve alatt tervszerűen dolgoznak. A munka bírálója, Emil Lehmann drezdai professzor (l. Internationale Zeitschrift für Erziehung, 1937. 2. szám 150—51. l.) azon kezdi, hogy a szerző az „Offica“ összehasonlító oktatásügyének specialistája, 1934. nyarán tanulmányúton volt Cseh-Szlovákiában: annak során számos iskolát látogatott, sok iskolai hatósággal folytatott megbeszéléseket, gondosan elolvasta a hivatalos jelentéseket, szabályzatokat, statisztikákat stb., ámde beérte az eléje terjesztett hivatalos anyaggal, a nélkül, hogy azt személyes megfigyelései alapján kiegészítette, magyarázta vagy bírálta volna. Ezt a feladatot azután Lehmann egyes kirívóbb esetekre alaposan el is végzi: számbeli adatokkal cáfolja, igazítja helyre és egészíti ki azt a Potemkin-képet, amellyel a meghamisított hivatalos adatok a külföldi olvasót megtéveszteni igyekeznek, miközben természetesen elsősorban a német kisebbségnek fájó sérelmeit tárja elénk, a kormánynak mind fokozódó beavatkozását a németek szellemi életébe, a tarthatatlan könyvtálmakat, a német tanítóság zaklatását (*Schikanierung*) stb. Mit szóljunk ehhez mi magyarok akikkel ott mint *quantité négligeable* még kíméletlenebbül bánnak el!

Lehmann a közölt felháborító adatok ellenére a következő higgadt sorokkal